

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק

אבדק"ק צאנז-קלויזענבורג זצוקללה"ה

גליון ו'

[תשפ"ה]

שנה מ"א

שיעור חורש"י פר' תולדות תשכ"ו לפ"ק

וַיֹּאמֶר עֲשׂו הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלִמָּחָה זֶה לִי בְכוּרָה. וּבְרַש"י אָמַר עֲשׂו מַה מִּיבָה שֶׁל עֲבוּדָה זֶה א"ל כְּמַה אֲזַהְרוֹת וְעוֹנְשֵׁינִי וּמִיתוֹת בַּהּ, כְּאוֹתָה שֶׁשָּׁנִינוּ (סְנַהֲדִין סג.) אֵלּוּ הֵן שְׁבִמִיתָה שְׁתוּיֵי יִין וּפְרוּעֵי רֹאשׁ אָמַר אֲנִי הוֹלֵךְ לְמוֹת עַל יְדֵה א"כ מַה חֲפֵץ לִי בַהּ. – וַיְדוּעַ הַקּוֹשִׁיא דַּאִיךְ חָלָה הַמְּכִירָה הֵיא הוּא דְבַר שֶׁלֹּא בֵּא לְעוֹלָם (ע"י אוה"ח הק'), אִךְ אֲלִיבָא דְר"מ דְס"ל אֲדָם מִקְנֵה דְבַר שֶׁלֹּא בֵּא לְעוֹלָם אֲתִי שְׁפִיר. וְכֹזֶה מִפְרָשִׁים מ"ש רש"י וַיִּצַר לוֹ אִם יִהְיוּ אֶת אַחֲרִים, וּמֵאֵן אַחֲרִים ר' מַאִיר, וְהֵינִי שְׂמֵא יִהְיֶה אֶת עֲשׂו שֶׁמִּמֶּנּוּ יֵצֵא ר"מ וְלֹא יִהְיֶה מִי שִׁפְסוּק אֲדָם מִקְנֵה דְשֶׁלֶב"ל, וַיִּתְעַרֵּר מְכִירַת הַבְּכוּרָה.

וַי"ל עוֹד כֹּזֶה דִּהְנֵה צ"ב הֵיא דְאָמַר עֲשׂו וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְעָמִים אֶת בְּכוּרָתִי לְקַח וְגו', וְהֵלֵא בְעֲצָמוֹ מְכַרָה לַיעֲקֹב מִרְצוֹנוֹ הַטּוֹב, וְעֵינֵי כְּכֹלִי יִקַּר שֵׁם כֹּזֶה. אִךְ בְּבְכוּרָה אִיכָא ב' עֲנִינִים הַעֲבוּדָה, וְפִי שְׁנַיִם בִּירוּשָׁה, וְכַמ"ש זְקָה"ק בִּיש"מ. וַיְדוּעַ מַה שֶׁהִקְשׂוּ כִּיּוֹן שֶׁאֲחִיז"ל שֶׁאֲחִיזוּ בּוֹלְמוֹס לַעֲשׂו (בפ"י הַטּוֹר עה"ת מְבִיא כֵּן מִהַמְדַרֵּשׁ) א"כ לְמַה נִּתֵּן לוֹ יַעֲקֹב לֶחֶם וְנוֹזֵד עֲדִשִׁים הֵיא עֲשׂו כִּפְר בְּתַחֲתֵי הַמֵּתִים (עֵינֵי ב"ב טו:), וְהוּא מִהַמְדוּרִינִי וְלֹא מִעֲלִין, וּמִתְרַצִּים מִשׁוּם שִׁיחָא יִכּוֹל לְקַנְתָּ הַבְּכוּרָה, עֵינֵי בַחַת"ם (בד"ה הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת הַב').

אִךְ בְּתַפְאֲרַת יְהוֹנָתָן בִּיאַר, שֶׁעֲשׂו חָשַׁב הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת, וְאַחֲרֵי מוֹתִי יִבְכַר יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיִּתֵּן לוֹ אֶת הַבְּכוּרָה וְלֹא לְבְנֵי עֲשׂו, וְכַמ"ש הַרְמַב"ן (דְּבָרִים כֹּא, טו-טז) דְּלֹא יוֹכֵל לְבַכֵּר לֹא קָאֵי רַק אִם הַבְּכוּר חֵי אֲבָל בְּמוֹתוֹ יוֹכֵל הָאֵב לְבַכֵּר, וְא"כ לְמַה לִּי בְכוּרָה כִּי יִצְחָק יַעֲבִיר הַבְּכוּרָה מִבְּנֵי ע"ש.

וּבְפִשְׁמוֹת י"ל עַפ"י מ"ש הַרִיב"ש ס' ל"ח הַנּוֹסַח וְעִקֻּדַת יִצְחָק לֹדְעוֹ הַיּוֹם תּוֹזְכוֹר הֵיא הַנּוֹסַחָא הָאֲמִיתִית, וְהוֹבָא בְּמַחְבֵּר (או"ח ס' תַּקְצ"א ס"ז) עֵי"ש בְּמִנְג"א (סַק"ז) וּבְשׁוֹר"ת חֲתָם סוֹפֵר (או"ח ס' קס"ה) וְכַמ"ש מִהַשְׁאִילֵת יַעֲב"ץ (ס' קמ"ד) דְּלֹדְעוֹ תּוֹזְכוֹר קָאֵי עַל אֲבִרְהָם וְאֵין עֲשׂו בְּכֹלָל, וְשֵׁם בַחַת"ם מִהַמְהַרְרִי"ט דִּהֵיא עֲשׂו נְסִיב מְבִנֵי שְׁעֵיר הַחֹרֵי וְכֹנּוֹת יִשְׁמַעְאֵל, וְאַפ"י יִשְׂרָאֵל הַנּוֹשֵׂא גוֹי' אֵין בְּנוֹ מִתִּיחָם שׁוֹב אַחַר אֲבִרְהָם מְכ"ש עֲשׂו ע"ש. וּבַחֲכֵמַת שְׁלֵמָה בִּיאַר (ס' תַּקְצ"א)

דמה"ט אינו נקרא זרע עשו ומכ"ש דאינו נקרא זרע יצחק ודי לומר לזרעו, והאריך בזה גם זקה"ק ביש"מ.

נמצא דבני עשו אינם יורשים את יצחק מכוחו, וז"ש הנה אנכי הולך למות ובני בין כך לא ירשו מיצחק ולמה זה לי בכורה, וא"כ שוב תקשה דלמה נתן לו לחם ונזיד עדשים הרי ה' מן המורידין ולא מעלין, והירושה תהי' בין כך ליעקב באם ימות עשו, אך לא רצה שימות עשו כדי שיצא ממנו ר"מ והי' כדי לו הצרות והשעבוד מעשו הרשע בכדי שיצא ממנו ר' מאיר.

ולפי"ז י"ל הנה אנכי הולך למות וא"כ לא יצא ממני ר"מ, ולא יפסקו דאדם מקנה דשלב"ל, ואין המכירה חלה לגבי הירושה שהוא דבר שלב"ל ורק המכירה לגבי עבודה הוא דהיא תיכף, ועל עבודה אמר ולמה זה לי בכורה שזאת אוכל לתת לך ואין לי צורך בה, וממילא מובן מ"ש ויעקבני זה פעמים את בכורתי לקח וגו' כי טען שהבכורה לענין ירושה וממונות בעוה"ז לא נתכוין כלל למכור, וזה רמז במ"ש הנה אנכי הולך למות דאין אדם מקנה דשלב"ל ורק לענין עבודה, ודו"ק.

או יאמר דהנה הבכורה ענינה הוא ג"כ העבודה דהקרבת קרבנות כנ"ל, והקרבת הקרבן הוא מסירת נפש וכמו שהאריכו בספה"ק שכאשר יראה הקרבן הנקרב נשחט ונפשט ונשרף ע"ג המזבח ידמה בנפשו וישים על לבו כי ה' ראוי שיעשה כן לו, וכאילו הקריב נפשו, א"כ כל העבודה ענינה מסו"ג. וידוע טענת הפלוסופים בכסלותם מה להם במצות בדברים גשמיים כמו ציצית ותפילין וכדו' שחשבו כי מעשה המצוות הם רק אמצעיים להשיג ע"י זכירת המעשה איזה מושכל, ממילא מי שמשגיג המושכל הזה אין לו צורך ח"ו למעשה המצות הגשמי, ואא"ז באגרא דכלה (פר' משפטים) ובמעין גנים (פ"ו ובכ"מ) האריך בזה להראות כסלותם ורשעותם, – וזה שאמר עשו הרשע שדימה שקר בנפשו כי תמיד מוסר נפשו להשי"ת וזה הנה אנכי הולך למות, וא"כ אין לו צורך כבר בעבודת הקרבנות שענינו מסו"ג, כיון שכבר בא לידי מדרגה זו לפי דעתו המטופשת כטענת הפלוסופים הנ"ל, וזהו ולמה זה לי בכורה.

* *

ויאמר יעקב השבעה לי כיום וישבע לו וימכור את בכורתו ליעקב. – ידוע מ"ש הריב"ש (פ"י שנה"ב) בענין שבועת זו. והנ"ל בזה דבמל"מ (מלכים פ"י ה"ז) מסתפק אי שייך איסור כל יחל בב"ג, ומביא מדברי התוס' בע"ז (ה): דמשמע דמוזהרין ומהתוס' בנזיר (כב.) מוכח דאינן מוזהרין, ומביא הירושלמי (פרק בתרא

דניור) דאין העכו"ם בכל יחל, ור' יונה ור' אחא ס"ל שם שהעכו"ם מוזהרים לקיים שבועתם ואין להם היתר חכם, ומביא שם ראי' ממה שהשביע יעקב את עשו שב"נ מוזהרים לקיים שבועתם דאל"כ מה תועלת ה' בהשבעה. ועוד הביא ממהר"ש יפה (בכ"ר פל"ד) דתמה כיון דדרשינן סמוכין להרבות מצות ב"נ, נימא גמי אף על שבועת שזא דכתיב בתר לא תעשה לך פסל וגו' לא תשא וגו' ואימא כל שישנו בע"ז ישנו בלא תשא וכו' יעו"ש, והניח הדבר בצ"ע.

ואם נאמר דב"נ מוזהר על השבעה נוכל באמת לומר המעם משום דכל שישנו בע"ז ישנו בלא תשא דהוה אבזרייהו דע"ז שנשבע לשוא בשם ה', ובכלל ציווי ע"ז הוא, ואפשר שהוא בכלל ברכת ה' שנשבע לשקר בשם ה'. או אפשר שזה בכלל דינין לדעת הרמב"ן (בפר' וישלח) שלדעתו הדינין שמנו לב"נ בין הז' מצות הוא שצוה אותם לדון בדיני גניבה ואונאה ועושק שכר שכיר ודיני השומרים ודיני מלוה ולוה ומקח וממכר כענין הדינין שנצטוו ישראל ונהרג עליהן יעו"ש וברמב"ם (הל' מלכים פ"ט הי"ד), ואפשר דהשבעה ג"כ בכלל דכתוב בשומרים ונקרב בעל הבית אל האלקים.

והנה עשו אחזו בולמוס כנ"ל, וא"כ אפשר שלא תהי' המכירה חלה די"ל דזה גרוע מתליוהו וזבין (ועיין בזה בח"ס מש"כ בזה). ולזה אחרי שאמר עשו הנה אנכי הולך למות שאחזו בולמוס, וא"כ אפשר דהמכירה לא תחול נתחכם יעקב ואמר השבעה לי, וכיון שעשו ישבע ועל שבועה אם שייך בב"נ יחוייב לקיים מה שנשבע, ואף שהי' אנוס בשעת השבעה, והא אמרינן בשבועות (כו) האדם בשבעה פרט לאנוס. י"ל דזה רק נתחדש לישראל ולא לב"נ קודם מתן תורה, אבל ענין השבעה בכללה י"ל שהיתה מקודם. וז"ש השבעה לי כיום היינו קודם מ"ת שאז השבעה חלה אף באנוס ובוה יתקיים המקח ודו"ק.

*

או יאמר בדרך זה דעשו אמר הלעיטני נא וגו'. ויעקב ביקש בעד זה את הבכורה, שענינה נטילה פי שנים מנכסי יצחק אבינו ששויה היה הרבה מאד א"כ הרי הוי אונאה, וצ"ל שיעקב התנה ע"מ שאין לך עלי אונאה, אך יקשה הלא הוי מתנה ע"מ שכתוב בתורה, ואפי' לשמואל דס"ל בב"מ (גא). באומר ע"מ שאין לך עלי אונאה אין לו עליו אונאה בגוונא דידן ס"ל דיש לו עלי אונאה, כיון דודאי קעקר כדאמר התם שודאי מאנהו, (ועיין בר"ח עה"ת). – וז"ש עשו הנה אנכי הולך למות, וא"כ שוב מי יימר דקעקר דאם ימות לפני אביו בין כך לא תהי' לו הירושה כנ"ל, ולא ברור שמאנהו והוי המקח קיים, כך טען עשו כשרצה שיעקב ילעיטנו, וכשראה יעקב שעשו עושה בזה פלפול ולמדנות חשש מאד

שאח"כ יחזור מזה ויגלה פנים בתורה שלא כהלכה ויבא באמתלאות שונות לבטל המכירה, ולזה מכח אמירת עשו הנה אנכי הולך למות וגו' נתעורר יעקב לומר השבעה לי.

* *

ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכורה. צ"ב הלא גם מקודם ביזה את הבכורה כשמכרו בעד נזיד עדשים. אך לפימ"ש המפרשים מחו"ל שאחזו בולמוס כנ"ל, י"ל דאין זה בזיון בזה שמכר הבכורה דאין אדם נתפס על צערו. אך כיון שכבר אכל ושתה אם היתה הבכורה חשובה בעיניו הי' לו להכות על קדקדו ולצעוק מה עשיתי, שבגודל עייפותי ורעבוני מכרתי אוצר המדה הלזו הבכורה בנזיד עדשים, ומכיון שויקם וילך ולא צעק כנ"ל בזה נתברר לעיני כל כי הבכורה בזו' בעיניו. וזה דייקא אחרי ויאכל וישת ויקם וילך נתברר ויבז עשו את הבכורה מעיקרא.

* *

לחם ונזיד עדשים. ומקשים המפרשים הלא עשו ביקש רק עדשים ולמה נתן לו גם לחם. ומתרצים שאם לא הי' נתן לו רק עדשים במכירתו, הי' יכול לערער על המכירה ולומר כי אחזו רעב, ולכך אמר שמוכר ולאמיתו של דבר אינה קיימת, ולכך נתן לו קודם לחם שתשוב רוחו אליו, ושוב אח"כ נתן העדשים בעד הקנין ולא ויכל לערער כלום, (ועיין בתפארת יהונתן ד"ה ויעקב נתן לעשו).

ועיני"ל הא דנתן לו לחם משום דסעודה נקראת רק בפת (ודברנו מזה כבר בדרוש לשבועות). וכמו שמצינו אצל אברהם שאמר ואקחה פת לחם וסעדו לבכם, אך גם שם לא הביא לחם בסופו של דבר, נמצא דסעודה יכול להיות גם בלא פת. אך איתא בב"מ (פג.) אמר אפרים מקשאה תלמידו של ר"מ משמיה דר"מ דלחם לא הביא משום דשרה פירסה גדה, ולפ"ז באמת סעודה נקראת רק בפת ושם הי' סיבה מיוחדת להעדר הפת. וזה רצה יעקב לרמוז לעשו שפוסק בכל מקום כר"מ, והביא לחם משום דסעודה הוי דייקא עם פת, וכן אצל אברהם משום דפירסה שרה גדה לא הביא פת וכר"מ, וא"כ גם בהך פסקינן כר"מ דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ושפיר קיים המקח.

*

או יאמר כי הנה עשו אמר הלעיטני וגו'. ותמוה וכי עשו לא הי' יכול לאכול לבד בלא שיעקב ילעיטנו. אך אנו רואים שעשו הרשע התנהג בצביעות

שהראה פנים ומראה עצמו כחסיד, כדאיתא במדרש (כ"ד ס"ג מ"ו) ששאל איך מעשרין את המלח ואת התבן, וממילא גם לא סמך על רבקה בבישולה ובבדיקתה בדברים הצריכים בדיקה מתולעים וכדו', ושחט ובישל וברר בעצמו ולא סמך על שום אדם בזה למען הראות חזותו כי חסיד הוא, וא"כ במאכל עדשים הצריכים בדיקה וברור מתולעים ונמלים ודאי לא סמך על אמו, אך יעקב אבינו סמך על רבקה הצדקה, ולכן עשו כשבא עייף מן השדה ורצה לאכול מניד העדשים שבישל יעקב, ברוב צביעותו אמר הלעיטני נא דהלעטמה הוי שלא כדרך אכילה, וכבשבת (קנה:): דהוי למקום שאינו יכול להחזיר (ועיין גם בחת"ס (כד"ה ויעקב נתן לעשו) שדרך בכעין זה שהיו שלא כדרך שאין כאן הנאת גרון עיי"ש), ועוד רצה לתרץ עצמו שאכל עדשים כמה שאמר הגה אנכי הולך למות ומסוכן אני ומותר לי לאכול.

והנה בחו"מ (סי' רל"ד ס"ב) מבואר דמוכר מריפות ואכלו הלוקח חייב להחזיר לו הדמים עיי"ש. והשש יעקב כי אולי ימען עשו אח"כ ברוב צביעותו שהעדשים היו מתולעים וממילא תתבטל המכירה, ולזה נתן לו יעקב גם לחם, ונתן לו הברירה שיוכל ליקח או לחם או נזיד עדשים בכדי שלא יבוא אח"כ במענות על העדשים, והמכירה תהי' קיימת. ולזה אח"כ כשאכל עשו הנזיד עדשים אף שהי' לו לחם נתגלה פרצופו רבים כי צבוע הוא והכירו כולם כי יבז את הבכורה שלפי שבזו' בעיניו מכרה ולא מחמת רעבון ובולמוס ודו"ק.

* *

ויבז עשו את הבכורה. כבעה"ט ויבז ב', ויבז עשו, ויבז בעיניו (אסתר ג, ו) גבי המן דהיינו בוזה בן בוזה זה המן שיצא מעשו, וצ"ב השייכות לרמוז את המן כאן. והנ"ל דהנה הקב"ה מדרקק עם צדיקים כחוט השערה שנא' וסביבו נשערה מאד, כדאיתא בב"ק (ג). ומספרים מהרה"ק ר' שלום מבעלזא זי"ע שפעם יצא לחוץ וראה ענן כבד אמר לבנו הרה"ק מהר"י זי"ע, רואה אתה, בענן זה נמצא עכשיו אבטולמוס בן ראובן שהתירו לו חכמים לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות כמ"ש בסוף סוטה (מש:): ובב"ק (פג:), ועכשיו עלה לעולם גבוה מאד ולא רצו להכניסו שם כי אמרו שהמספר קומי אינו נכנס לכאן, ומען הרי חכמים התירו לי, והלכו להתדיין לפני בי"ד של מעלה ופסקו שישוטט ויסובב פעם אחת את העולם השפל ובוה יתוקן פגמו ויוכל להיכנס לעולם הגבוה הנ"ל, ועכשיו הוא עובר בעולם בענן זה. והדברים נוראים שאף שהתירו לו חכמים מ"מ רושם משהו מן המשהו נדבק בו ונצרך לתיקון כל שהוא.

הנה מקשין שנתן יעקב לעשו יין כדכתיב וישת. והרי נעשה יין נסך והוא כלפני עור, וגם שנתן לאכול אף שלא בירך על המאכל כמו שפירשו, ומבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ט (פ"ב) דלא יתן לאכול אלא למי שיודע בו שיברך, וכן לענין נט"י שם ובסי' קס"ג. אך התירוץ על זה הוא כיון שעשו הי' הולך למות והוא פיקוח נפש הותר לו ליעקב ליתן לו, וגם כדי להציל ממנו העבודה עבודתו של המקום בהוב"ש. אך מ"מ נגד מדריגת יעקב אבינו רושם דפגם הי' ולכך נענשו ישראל מדה כנגד מדה כשנהנו מסעודתו של אותו רשע אחשוורוש כמ"ש במגילה (יב.), ודייקא ע"י פגם הנ"ל של יעקב נתעורר הא דויבו בעיניו וגו' מדה כנגד מדה, וזה שרמזה המסורה, ודו"ק.

*

אז יאמר עפ"י מש"כ בקדושת לוי (פורים) על הפסוק ויצא המן ביום ההוא שמה וטוב לב, דמנין הי' לו להמן מדריגה גבוהה כ"כ של שמחה וטוב לב שהוא מדריגה גבוהה בקדושה. אך מכיון שאכל מסעודת אסתר שהי' מלא קדושה, ולכך דייקא ביום ההוא נתעורר בו מדת שמחה וטוב לב, דכשהצדיקים רוצים לשבר הרשעים אזי מפרידים אותו מסטרא שלהם להביאם לסטרא דקדושה ומשברים אותם עי"ו, כי מסטרא שלהם נפרדו ולסטרא דקדושה בודאי לא יגיעו. וז"ש במשלי (כה) אם רעב שונאך האכילהו לחם וגו' דבזה אתה מפרידו מסטרא שלו. ולכן כשאסתר רצתה להכניע כח הטומאה דהמן הרשע עשתה משתה עבורו, וכשיכנסו בו ניצוצי הקדושה מהמאכל הקדוש דאסתר אז יהי' באפשרות להכניעו ולשברו, אתד"ק, והוא ענין עמוק בדרכי החסידות.

ובזה י"ל גם אצל עשו הרשע שכל זמן שלא נהנה מסטרא דקדושה מניד דיעקב לא הי' ביכולת להשיג הבכורה מידו, ולכן דייקא באותו יום שטומאתו של עשו הרשע הגיע לשיאה ברציחה ובכפירה ובעריות כמ"ש שם בב"ב (טו:), ולא הי' בשום אופן היכולת להכניעו ולשברו וליקח ממנו הבכורה, סיבב השי"ת בחסדו הגדול שבשעה שיעקב בשל לעצמו נייד עדשים יבא עשו מן השדה והוא עיף ויאמר הלעיטני גא, ואז יהי' ההודמנות ליעקב לומר מכרה לי בכורתך, כי באכילתו מניד יעקב נתעורר אצלו ניצוצי קדושה, ועי"ז ברחו ממנו כוחות הס"א וכוחו נחלש למאד. וז"ש עשו כשראה מפלתו שמוכרה לאכול מניד יעקב אמר הנני הולך למות שכוחותיו הטמאות הולכים וכלים.

וזה שמספרת לנו תוה"ק מגדל רשעתו של עשו, שאף שראה כל זאת ועל אף שנחלש אצלו כח הסטרא דטומאה, הוא ברשעו עומד ויבו עשו את הבכורה אף אחר שאכל מיעקב. וזה רומזת המסורה מויבו דהמן, דאצל המן כיון

שאכל מסעודת אסתר נעשה שמח וטוב לב בבחי' הקדושה, ואילו עשו הרשע ויבן את הבכורה אף אחר ויאכל וישת, והבן.

*

או יאמר באופן אחר, דהנה מקשים הרי יעקב אינה לעשו בקנין הבכורה שבעד נזיד ערשים קנה ממנו הבכורה וכנ"ל, וי"מ (ע"י פי' רשב"ם עה"ת ד"ה וימכור) דהמכירה הי' בכסף ונזיד הערשים נתן לעשו בתורת מתנה. והנה בקב הישר (פרק צ"ח) מובא שאסור ליקח שום מתנה מגוי ומביא שם נוראות מזה דעיי"ז המקבל נכנע להמשפיע וח"ו בזה נכנע ישראל תחת עכו"ם. וראינו אצל צדיקים שלגויים גם כן הי' לפעמים ישועה על ידיהם, והביאו להם מתנות וסירבו לקבל מהם, וא"כ גם להיפך כשהעכו"ם מקבל איזה דבר מישראל נכנע אליו בדרך המקבל להמשפיע. וי"ל בזה מ"ש יעקב ללבן (בראשית ל, לא) לא תתן לי מאומה וגו' אשוכה ארעה צאנך, שאמר לו דייקא אם לא תתן לי מתנת חנם או ארעה צאנך שאז אין לי לפחד שאהי' נכנע אליך וד"ל.

ובזה אפשר לפרש מ"ש התוס' במגילה (יג:) הכסף נתון לך, הכסף בגימטריא העץ רמז שיתלה עליו עיי"ש. ותמוה למה רמזה התורה תלייתו בתיבת הכסף. וי"ל דהמן רצה שאחשורוש יקבל ממנו, וממילא יהי' הוא המשפיע עליו, ולא יוכל אחשורוש לשנות דעתו, והשי"ת ברוב חסדיו עזר שאמר אחשורוש הכסף נתון לך, ולא רצה לקבל ממנו, ועל ידי זה הי' לו היכולת לשנות דעתו וצוה לתלות את המן על העץ.

וזה משמיענו התוה"ק ויעקב נתן לעשו וגו' שנתן לו מתנה מחוץ לכסף המכירה כנ"ל, והכל כדי שיוכנע להמשפיע, ואפילו הכי נשאר ברשעו ויבן את הבכורה אף אחר שנתן לו. וזה מרמזת המסורה ויבן דהמן ששם גם כן הי' רוצה שיוכנע אחשורוש תחתיו על ידי נתינת הכסף, ודו"ק.

* *

וישת וכתבו המפרשים (ע"י ש"ך עה"ת ד"ה ויעקב נתן לעשו) דהביא לו יין וכנ"ל. והנ"ל דלקמן (כו, כה) עה"פ ויבא לו יין וישת הביאו בבעלי התוס' מהיכן הי' לו יין שלא מצינו שמסרה לו אמו, אלא שמוכאל הביא לו יין מגן עדן עיי"ש. וי"ל גם כאן הי' היין מגן עדן, ולפי האופנים דלעיל רצו מן השמים שעשו ישתה יין כדי שיוכנע להקדושה קצת, שרק עיי"ו יוכל יעקב להשיג ממנו הבכורה.

ואפשר דלכך הוצרך יעקב לנס שיביאו לו יין מג"ע, דאם ה' מביא סתם יין הרי ה' נתנסך ע"י עשו הרשע דמומר ה' וכבקיודושין (יה.) והי' יעקב עובר על לפני עור בנתנו יין לעשו, ואפשר דליין מגן ערן אין דין יין לדיני נסך, ובארנו זה כ"פ, וכן אפשר דדינו כדין יין מבושל. ולאופן זה י"ל ההמשך דקרא ויבו עשו וגו', דאף שראה נס גלוי כזה שהביא יין מג"ע, אפילו הכי ויבו עשו את הבכורה, ולא נכנע מרשעו לגמרי.

ולפי"ז יובן שפיר הא דלא נזכר בקרא שנתן לו גם יין לשותות כמו שכתוב שהביא לחם ונזיד עדשים, לפי שאסור ה' לו ליעקב ליתן יין כנ"ל משום לפנ"ע ונתן לו רק לחם ונזיד עדשים, אך מן השמים רצו שיתנוצץ בו כמה ניצוצי שמחה הקדושה כדי שיוכל יעקב להשיג הבכורה כנ"ל, והזמינו לו יין מג"ע, והסתירה זאת התורה"ק, כמו שמבואר הכלל הזה בספה"ק, ודו"ק.

* *

ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר ה' בימי אברהם וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים נדרה. צ"ב למה נסמכה פרשה זו למכירת הבכורה. ויתכן לומר עפ"י הנ"ל שהי' קצת פגם ביעקב בבחי' וסביבו נשערה מאד על שנתן לאכול לעשו שהי' מן המורדין ולא מעליו, וגם נתן לו יין כנ"ל, ועל ידי זה נגרם רעב בארץ מדה כנגד מדה, והבן.

* *

וילך יצחק אל אבימלך. עפ"י הנ"ל י"ל שיצחק חזה ברוח קדשו שהרעב בא על שנתנו לאיזה רשע לאכול, ובוה שהריקו השפע לרשע נחסר העולם שפע ונעשה רעב. אך יתכן שהעלימו ממנו מי הוא הרשע כדכתיב ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו, ורק זאת ידע שהרעב נגרם ע"י שהשפיעו טובה לרשע. ולזה הלך אל אבימלך דייקא שאברהם השפיע עליו שפע שנא' ויתפלל אברהם וגו' וילדו, אף שהי' רשע, וע"י זה תתעורר שיטת אברהם איש החסד וימתיק הדינים, ודו"ק.

*

אז יאמר עפ"י מה שידוע מזקה"ק בעל עמרת צבי מזידימשוב זי"ע שהי' מרחק מאד את הרופאים, ופעם אחת חלה זקה"ק ושלח לקרוא להרופא, שמה הרופא מאד כי כעת יוכיח לו את מעלתו וגודל תועלתו, ובא בנבחות לב

לוקה"ק, וכשנכנס לביתו אמר לו זקה"ק הנה קראתיך אלי שעל ירך אעשה ק"ו, ולא הבין הרופא מאי קאמר, והסביר לו זקני כי ממדת א"ל נמשכין רפואות וכמ"ש אל נא רפא נא, ומדת א"ל הוא נגר ק"ו שבי"ג מדות שהתורה נדרשת כידוע, לכן כשרצה השי"ת להמשיך רפואה למרים עשה ק"ו והלא אביה ירק וגו', והמשיך זקה"ק ואמר אם רשע שכמותך בריא ושלם, אני שאינני ח"ו רשע עאכו"כ שאני צריך להיות בריא, כדאי' בסוף מכות (כד:): אם לעוברי רצונו כן לעושי רצונו עאכו"כ. ובערבי נחל מובא כי הפרנסה נמשכת ממדת א"ל כמ"ש ולבקש מא"ל אכלם, ולכך אוכל בני' א"ל הוי"ה ע"ש. ולכך הלך יצחק אל אבימלך הרשע דייקא לעשות ק"ו שאם לאבימלך לא נחסר השפע ויש לו כל טוב עאכו"כ שלא יחסר לו ונתעורר בזה מדת א-ל ונמתקו הדינים, והבן.

מתוך שיעור חורש"י פרשת בהר שנת תשמ"א לפ"ק

ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחות בעקב עשו ויקרא שמו יעקב (בראשית כה, כו).
 וזה פלא, דהאמנם מחמת שנגע בעקב עשו קראו לו יעקב, וכי בכל פעם שנולדים תאומים צריכים לעקוב אם האחד נוגע בשני ולפי זה לקבוע את שמו. כן צריך להבין את דברי חז"ל (ברכות יג.) כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה וכו', אלא מעתה הקורא ליעקב יעקב הכי נמי, שאני התם דהדר אהדריה קרא, ובסמיכות חכמים כבר מקשה דאכן אמאי אהדריה קרא על השם יעקב ולא נעקר לגמרי כאברם.

והשבת דהנה כתיב (דניאל יב, א) ובעת ההיא יעמד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי עד העת ההיא, ורש"י מביא שיהיה אז קטרוג גדול כל כך, עד שגם מלאך מיכאל סנגורן של ישראל ישתתק ולא יהיה בפיו מענה לשון. ומובא במדרש (ילקוט ישעיה סג, רמז תקז) שהשי"ת יאמר למיכאל גשתתק ואין אתה מלמד סנגוריא על בני, חייך שאני מלמד ומדבר עליהם בצדקה ומושיען, שנאמר (ישעיה סג, א) אני מדבר בצדקה רב להושיע, ובאיוו צדקה וכו', בצדקה שעשיתם עם עצמכם. ועל פי גירסא אחרת (מובא בפרשת דרכים ריש דרוש יח) בזכות צדקה שעושיין אלו עם אלו אני גואלם. ולהבין בעי החילוק בין שני הגירסאות.

אלא דמקודם צריך להבין, דאם אכן יש לישראל את זכות הצדקה, אמאי גשתתק מיכאל ולא אמרה בעצמו. ונראה לי הענין בזה, דהרי באמת אנו

נוכחים לראות גם אצל אומות העולם, שאף הם מקימים ארגונים ומוסדות למען נזקקים, ומעבירים סכומים עצומים למען עניים וחולים במדינות הנידחות, ואם כן יכול המקטרג לטעון מה נשתנו אלו מאלו, ולמה "כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הפצותיך שם אך אותך לא אעשה כלה" (ירמיה ל, יא), דהרי שניהם עוסקים בצרכי צדקה.

והאמת אומר, שהרבה התעמקתי לדעת מהו הגדר של נתינת צדקה, דהנה מלפנים היו הרבה כאלו שלא היה להם אפילו כדי פת לחם ולא היה להם במה לשבור רעבונם, וכשנתנו להם פרוסת לחם והחיו את נפשם, שפיר קיימו בזה מצוות צדקה. וכן קודם הפסח, שהיו נותנים לעניים תבואה שיאפו מצות, וכן כל עני ועני היו צריכים לשום עד כמה הוא נזקק, ולפי זה היו נותנים לו במדויק את הכמות שנוקק לה. משא"כ בזמננו שקשה מאד לקיים מצוות צדקה כהלכתו, כי היכן מצוינו שמקיימים מצוות צדקה בזה שמסייעים לאדם לקנות דירה בסכומים עצומים, כי למה לא יסתפק במועט כפי שהסתפקו לפני מאה ומאתיים שנה.

אלא דשנינו (כתובות סו:) אשר יחסר לו, אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, אמרו עליו על הלל הזקן שלקח לעני בן טובים אחד סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, פעם אחת לא מצא עבד לרוץ לפניו ורץ לפניו שלשה מילין. חזינן מכאן, כי צריך לתת לכל אדם כפי שהוא רגיל וכפי הרגילות בעירו, ואם היום נוהגים ברחבות, צריכים לראות שגם לעני יהיה ברחבות ולא בצמצום, ואם היום חיים בדירה ממוצעת ולא בחורבה, צריכים לראות שגם לעני יהיה דירה כזו, וכל צדקה הוא לפי המקום והזמן. והוה מעלת הצדקה של בני ישראל, שאינם נותנים לעני סכום מועט רק בכדי שיחיה ולא ימות מרעב, אלא שנותנים בעין יפה שירגיש עצמו שוה בשוה עם כל הסביבה, ודלא כאומות העולם אשר אף שנותנים צדקה, הם נותנים רק כמה שצריכים להאכיל את הרעבים ותו לא, ואדרבא הם עושים ככל יכולתם שהעני והנצרך יהיה מושפל כשהוא מקבל את הנדבה, ומבקשים ממנו להביא אישורים שהוא אכן נצרך וכד'.

והאמת אומר כי כח הצדקה כהיום הזה אצל בני ישראל גדול ונשגב הוא עד מאד, וביותר הדברים אמורים בארץ ישראל, שרואים שם יהודים לבושים בגדים קרועים ומטולאים, אשר המה בעצמם נזקקים, ועכ"ז הם מפרישים ותורמים מכספם לאחרים. גבאי הצדקה שם בארץ ישראל מחזיקים ותומכים כמשפחות שלימות שלא יתמוטטו, וגם כאן נותנים לכל המשולחים שמגיעים מארה"ק בעין יפה ללא חקירות ודרישות.

כח הצדקה כהיום הוא אכן גדול ורם, אבל לא זהו כוונת מצוות צדקה במקורה, כי עצם המצוה הוא רק לתת לעני הנצרך את הנדרש שלא ימות ברעב, ותו לא, אבל בזמננו שאין אביונים במדה כזו, אין אפשרות לקיים את גוף המצוה, כי מי מבקש מהאביון לחיות ברחבות ולדרוש את כל המתותרות. ברם, הבוכ"ע ברוב חסדו מחשיב גם נתינות אלו כאילו שקיימו את מצוות צדקה כראוי, כי הרי האדם עמל הרבה על כספו והוא חפץ ליהנות ממנו, כי כל עמל אדם לפיהו, ועכ"ז הוא מפריש מכספו ונותן לאחרים, וע"כ נחשב לו למצוה רבה ונשגבה. וכאמור זהו חשיבותם של בני ישראל שנותנים לעני שיהיה לו די והותר ולא ירגיש מקופח יותר מאחרים, משא"כ אומות העולם. ובוה יובן הגמ' (ב"ב י.) א"ר אלעזר בר' יוסי כל צדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה שלום גדול ופרקליטין גדולין בין ישראל לאביהן שבשמים, דלכא' למה כתיב שעושין ישראל בעוה"ז, דוהו דבר פשוט וברור, אמנם בא לרמוז כי רק כאן בהאי עלמא זה נחשב לצדקה, אבל בשמים אין זה צדקה מעיקר הדין וכנ"ל, אבל עכ"ז גדול זכותה לעשות שלום בין ישראל לאביהם בשמים, והבוכ"ע מחשיב כל צדקה לפי המקום והזמן.

וענין זה נרמז בשני הגירסאות המובאות לעיל, שהשי"ת אומר בזכות צדקה שעושין אלו עם אלו אני גואלם, רצ"ל שבני ישראל משתדלים ככל יכולתם לתת לעני באופן שהעני ירגיש שוה בשוה עם אלו שנותנים, ולא יהיה מושפל על שהוא נצרך למתנת בשר ודם, וכפי שאומות העולם עושים. וזה נרמז גם בגירסא השניה "בצדקה שעשיתם עם עצמכם", שבני ישראל מחשבים את נתינת הצדקה לפי הצרכים שלהם בעצמם, והם נותנים לעני בדיוק כמה שהם לוקחים לצורכי עצמם, והכל בכדי שלא ירגיש שונה מאחרים.

והנה יד מורה על צדקה כמובא בספח"ק (ראה בעשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו, מאמר חיקור הדין, ח"ג פ"ב), וע"ז בא לרמוז יעקב אבינו, שכאשר יבוא עשו ויסמין ויקטרג על בני ישראל שהם אינם ראויים לגאולה מחמת עוונותיהם, ויתעורר אז קטרוג גדול עד אשר אפילו המלאך מיכאל יעמוד דום וישתתק, אז יבוא יעקב אבינו אשר "יידו אוחות בעקב עשו", וכנ"ל שיד מורה על צדקה, ואז תתעורר זכות הצדקה, והשי"ת יאמר אני מדבר בצדקה רב להושיע ובזכות צדקה שעושים אלו עם אלו אני גואלם, וע"י מצוות הצדקה יתבטלו כל הקטרוגים, ויקויים הם קטגור וקה סנגור מקומו, וכל המסכים שמבדילים בין ישראל לאביהם שבשמים יהיו בטלים ומבוטלים.

לעילוי נשמת

האשה החשובה מרת חיה בהר"ר משה ע"ה
נלב"ע א' כסלו תשס"א לפ"ק – ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י בניה

הרבני החסיד מוה"ר משה חיים, מוה"ר יוסף שלמה – מייער הי"ו

גליון זה נדבת

הרב מרדכי קליין שליט"א – לאנדאן

העומד לימינינו בעבודת הקודש בכל עת ועונה

לרגל שמחת נישואי בנו הבה"ח המו"מ בתויר"ש כמר יוסף דוד נ"ו

עב"ג בת הרה"ח מוה"ר שמואל יהודה פעלבערבוים הי"ו

למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת

הרה"ח מוה"ר נתן פרענקל הי"ו

לרגל שמחת הולדת התאמות מאשא, אסתר רחל שתחי

למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת

הרה"ח מוה"ר ישראל חיים לייב קראסני הי"ו

לרגל שמחת הולדת הבן חנינא פישל נ"י

למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת

הרה"ח מוה"ר יעקב בנציון ווייס הי"ו

לרגל שמחת תגלחת בנו אלעזר אברהם יוסף נ"י

למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת

הרה"ח מוה"ר אלימלך אלטיר ברוך וויעדער נ"י

לרגל שמחת הולדת הבת הינדא הי"ו

למז"ט ובשטומ"צ

מכון להוצאת דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

שע"י איגוד חסידי צאנז

718.431.1055